

TÜRK DİLİ BÖLÜMÜ ÖĞRENCİLERİNİN ÇEVİRİ DERSİNDE KARŞILAŞTIKLARI ZORLUKLAR

Rugaş İsmail İBRAHİM ^{1*}, Hazim Burhan MUSTAFA ²

¹ Diller Yüksekokulu-Türkçe Bölümü / Selahattin Üniversitesi – Erbil. (rugashismail@gmail.com)

² Diller Fkültesi- Türk Dili Bölümü / Selahattin Üniversitesi- Erbil. (hazim_alnajar@yahoo.com)

Received: 11. 2022 / Accepted: 11. 2022 / Published: Jan. 2023 <https://doi.org/10.26436/hjuoz.2023.11.1.1053>

ÖZET

Bu araştırma, Türkçe ve Kürtçe arasında yazılı metinlerde çevirinin önündeki zorluklara odaklanmaktadır. Bu metinlerdeki kelimelerin, cümlelerin ve ifadelerin analizini ve yorumlanmasını içermektedir. Çağımızda çeviri, küreselleşme, uluslar arasındaki gittikçe artan iletişim ve farklı toplumların yaşadığı hızlı gelişim nedeniyle büyük önem taşımakta, ayrıca uluslar çeviri yoluyla birbirlerinin deneyimlerinden ve gelişmelerinden yararlanabilmektedir. Bu nedenle çevirinin farklı kültürler arasında bir köprü olduğunu söyleyebiliriz, çünkü çeviri uluslar arasında güçlü bir ilişki kurmada önemli bir rol oynamaktadır. Çoğu zaman çevrilen bazı konularda okuyucunun ifade edilen mesajı tam olarak anlamadığını veya anlamakta zorluk çektiğini görmekteyiz, bu nedenle burada çevirinin sadece sembolleri bir dilden diğerine değiştirmekle ilgili olmadığını, çevirinin asıl amacının fikirleri aktarma ve anlayış temelinde yapıldığını söylemekteyiz.

Anahtar kelimeler: Çeviri, Çeviri zorlukları, Yazılı metin, Türkçe, Kürtçe, Analiz.

1. GİRİŞ

Bu bölüm tüm çalışmanın girişini oluşturmaktadır ve çeviri zorluğunun ifadesi ilk giriş olacaktır. Çeviribilim alanında en çok örnek verebilen bir alan olmasından dolayı ilk akla gelen yazılı çeviri alanıdır. Bu nedenle çalışmamız yazılı çeviriler üzerinedir. “Çeviri, bir yazının ya da konuşmanın bir dilden bir başka dile aktarımıdır” (Durukan, 2013, s. 17) . O zaman; yazılı çeviri kaynak dilde yazılmış bir metnin erek dile yazılı olarak çevrilmesidir.

Çeviri zorluğu, çeviri yaparken karşılaştığımız herhangi bir zorluktur. Bu da çeviriyi doğrulamak, yeniden incelemek, gözden geçirmek, yeniden yazmak veya üstesinden gelmemize ve anlamamıza yardımcı olacak bir sözlük veya bir tür referans kullanmayı gerektirir. (Ghazala, 2006, s. 17) Çeviri etkinliği, dil öğretiminde kullanılan en önemli etkinliktir, bu nedenle çeviri süreci sesbilimi, biçimbilimi, sözdizimi ve anlambilimi gibi pek çok dilsel zorluklarla karşılaşabilir. Çeviri sürecinde de diğer alanlarda olduğu gibi problemlerle ve zorluklarla karşılaşılması kaçınılmazdır. Çevirmenler, dille ilgili bir grup sorunlarla karşı karşıyadır. Çünkü her dilin kendine göre dilbilgisi kuralları vardır, her dilin kökeni diğer dillerden farklıdır ve bu dillerin her biri sözdizimsel, anlamsal, biçimsel ve sesbilimsel gibi farklı alanlarda birbirinden farklıdır. Bu da iletişim için büyük bir engel oluşturur. Bu nedenle farklı dil kuralları çeviri zorluklarına yol açmaktadır. Örneğin, alfabe ve dil yapısı Kürtçe’den Türkçe’ye çeviri yapılırken farklılaşır; çünkü Kürtçe sağdan sola olur, ayrıca Türkçe sondan eklemeli bir dildir fakat Kürtçe hem önden hem sondan

eklemeli bir dildir. Bu da çevirinin karşılaştığı zorluklardan biridir.

Çeviri ediminde en önemli zorluklardan biri bilgi yitimidir. Vardar’a göre, çeviride temel zorluklardan biri bilgi yitimidir ve çevirmenin ana amacı bu yitimleri mümkün olduğunca indirmektedir (Vardar, 2000, s. 67). Bu bilgi yitimi; kaynak dilde yer alan sesbilimsel, sözdizimsel, anlamsal ve biçimsel unsurların hedef dildeki metne doğru bir şekilde yerleştirilmemesidir. Yazılı çevirilerde yapılan en zor iş çevirinin doğruluğudur. Çeviri karmaşık ve zor bir süreç olduğu için kapsamlı bir zihinsel çalışma gerektirir. Genel bir şekilde yazılı çevirilerde sürekli karşılaşılan zorluklar; eski belgelerdeki silinmiş yazılar, çevrilecek dilde karşılığı olmayan kelimeler, ifade bütünlüğündeki hatalar, farklı mesleklere ait terimler, bölgesel lehçelere göre deyimler, ikilemeler, sloganlar, kısaltmalar, söz sanatları ve dil oyunları gibi zorluklardır. Bir de zaman sorunu da vardır, öğrencinin çeviriyi iyi bir şekilde yapması ve belli bir süre içinde teslim edebilmesi oldukça zor bir iştir.

Çeviride genel zorluklardan dışında, kültürel öğelerin aktarılmasında da problemler yaşanır. (Mounin, 1963, s. 236)’e göre, bir dili çevirmek için iki koşulu ön planda olması gerekir biri yabancı dili iyi öğrenme, diğeri o dili kullanan topluluğun kültürünü de iyi bilme. Kültürlerarası farklılıklar, çeviri sürecinde dikkate alınması gereken önemli bir faktördür.

Kültürel sorunlar, genel olarak yemek isimleri, kültürel çağrışımlar, manevi değerler ve sevgi ifade etme kavramları ile ilgili sözcükler gibi kültürel referanslar arasındaki farklılıklardan kaynaklanabilir. Çevirmenin

* Corresponding Author.

This is an open access under a CC BY-NC-SA 4.0 license (<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/>)

kaynak ve erek kültürü çok iyi bilmelidir. Bazen, bazı kavramların karşı kültürde olmadığı için bu ifadeler aktarılamaz. Bu durumda, öğrenci ifadeyi hedef kültürüne aktarmaz veya kavrama açıklamak zorunda kalır, bu da anlam veya akıcılığın bozulmasına neden olabilmektedir.(Yalçın, 2015, s. 39)

Bir de, öğrenciler kaynak metinden kaynaklanan bazı genel zorluklarla karşılaşabilirler, kelimelerin veya yazmanın net olmaması, çevrilecek metnin üslubunun zayıflığı, yazım ve dilbilgisi hataları veya metnin bazı kısımları eksik olması gibi.

Çeviri metinlerinde meydana gelen zorlukların kaynaklarına başvurulması ve sonuçları açıklanıp analiz edilmesi ve açıklanması gerekmektedir. Çeviri metinlerdeki zorluklar ve nedenleri şu şekilde sınıflandırılır:

- Kelimenin yetersiz kullanımı.
- Dil duygusunun eksikliği.
- Bağlamın yoksayılması.
- Retoriğin dikkate alınmaması.
- Alan terimlerinin dikkate alınmaması. (Yalçın, 2015, s. 86)

Ayrıca, öğrenciler noktalama işaretlerinde sıklıkla hata yaparlar. “Noktalama işaretleri, yazıya özgü bir uygulama yolu veya yöntemidir.” (Kurulu, 2000, s. 315) Noktalama işaretlerinin kullanım süreci bir dilden diğerine farklılık gösterebilmektedir. Öğrencilerin her bir noktalama işareti için uygun ve doğru konumu belirleyebilmesi gerektirir. Bu nedenle, noktalama işaretleri ve nasıl yerleştirileceği çevirinin zorlukları arasındadır.

Öğrenciler genellikle bir metni Kürtçe’den Türkçe’ye veya tam tersine çevirirken dil alanında farklı zorluklarla karşılaşır. Aşağıda sesbilimi, biçimbilimi, sözdizimi ve anlambilimi gibi en önemli ve yaygın zorluklardan bahsetmekteyiz.

2. Dil Alanında Çeviri Zorlukları:

Çevirmenler, dille ilgili bir grup sorunlarla karşı karşıyadır:

- Ses Bilimi(Fonetik) Alanında.
- Biçim Bilimi(Morfoloji) Alanında.
- Söz Dizimi(Sentaks) Alanında.
- Anlam Bilimi(Semantik) Alanında.

2.1. Ses Bilimi (Fonetik) Alanında Çeviri Zorlukları:

Öncelikle Türkçe ve Kürtçenin ses özelliklerindeki farklılıkları ortaya koyuyoruz ve elbette bu farklılıklar çeviri sürecinde zorluklara neden oluyor. Çünkü her dilin kendine özgü ses kuralları vardır. Öğrenciler başarılı bir çeviri yapmak istiyorlarsa bu iki dilin ses özelliklerini iyi bilmeleri gerekir.

Ses Bilimi

“Dildeki seslerin özelliklerini inceleyen bilime ses bilimi denir. Ses bilimi seslerin oluşumu, seslerin çıkış yerlerini ve seslerle ilgili olan tüm kuralları inceler.” (Hengirmen, 2015, s. 51)

Türkçede Sesler

Türk alfabesi Türk dilinde 29 temel sestenden oluşur. Sesler, ses yolundan çıkışlarına göre önemli farklılıklar gösterir.

Türkçedeki sesler ünlüler ve ünsüzler olmak üzere ikiye ayrılır. (Hengirmen, 2015, s. 67)

Ünlüler

Oluşumunda ses geçidi açık olan ve ses organları tarafından herhangi bir takıntıya uğratılmayan seslere ünlü(sesli) denir. Türkçedeki ünlüler şunlardır: ‘‘a, e, ı, i, o, ö, u, ü’’

Büyük ünlü uyumu; bir kelimenin ilk hecesinde kalın ‘‘a, ı, o, u’’ ünlülerinden biri varsa soraki hecelerdeki ünlüler de kalın olmalıdır. Bir kelimenin ilk hecesinde ince sesli harflerden biri ‘‘e, i, ö, ü’’ varsa, ondan sonraki ünlülerin de ince olması gerekir. Ayrıca, küçük ünlü uyumunda bir kelimedede düz ünlülerden sonra düz ‘‘a, e, ı, i’’ yuvarlak ünlülerden sonra yuvarlak dar ‘‘u, ü’’ veya düz geniş ‘‘a, e’’ ünlüler bulunur.

Ünsüzler

Oluşumunda ses geçidi kapalı olan ve ses organları tarafından takıntıya uğratılan seslere ünsüz(sessiz) denir. Türkçedeki ünsüzler şunlardır: ‘‘b, c, ç, d, f, g, ğ, h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z’’ (TDK, 2015, s. 78).

Kürtçe bir metni Türkçe’ye çevirirken öğrenciler genellikle bu ünlü uyumunda zorlanmaktadır. Çoğu zaman ilk hecede ince, ikinci hecede kalın harfleri yada ilk hecede kalın, ikinci hecede ince olarak yazmakta, ayrıca yabancı kelimelerin çoğu Türkçe ünlülerine uymadığından kalın ve ince ünlülerin bir arada bulunduğu kelimeler yabancadır ve çoğu öğrenciler bu noktada hata yapmaktadırlar. Aşağıda örnekleri gösteriyoruz, aldığımız örnekler çalışmanın uygulama bölümünde öğrenciler tarafından yapılan çevirilerdir.

siyaseti→ siyaseti

şeklida → şekilde

tekrarlemek→ tekrarlamak

doğrusulerle→ doğrusularla

yapımı→ yapıımı

Kürtçede Sesler

Kürtçe alfabesi, Kürt dilindeki 33 temel sestenden oluşur. Bunlardan 8’i ünlü, 25’i ünsüzdür.

Ünlüler (ا، ه، و، وو، ژ، ی، ئ، ئی)

Ünsüzler (ب، پ، ت، د، ك، گ، ج، چ، ق، ف، ف، س، ز، ش، ژ، ی، و، ی، خ، ه، م، ن، ل، ل، ر، و، ی، (ذرهبی، ۲۰۲۱) s. 75).

Kürtçe harflerinin şekil ve yazımı, Arapça harflerinin şekil ve yazımı ile aynıdır, sadece bazı seslerde farklılık vardır; ف، گ، ئ، ژ، ر، و، ی, sesleri gibi. Elbette bu seslerin Kürtçe seslerin özellikleri çerçevesinde Arapça harflerinin yazılışından farklı yeni formlar oluşturabildiler. Eski Türk dilinde (Osmanlıca) olduğu gibi Arapça harflerini de biçim ve yazımda, tabii ki Türkçe seslerin şartlarında kullanmışlardır. Öğrenciler Kürtçe de en çok ünlülerde zorluk çekiyorlar. Özellikle Türkmen öğrencilerimiz, Türkçe bir metni Kürtçeye çevirirken ünlü harflerde zorluk yaşıyorlar. Genel bir şekilde her iki dilde seslerinin yapısının farklılığı çeviri sürecinde zoluğa neden olmaktadır.

2.2. Biçimbilim (Morfoloji) Alanında Çeviri Zorlukları:

“Kelimleri, kelime türlerini, kök ve eklerle ilgili her türlü konuyu, yani dilin yapısal özelliklerini inceleyen dilbilgisi dalına biçim bilimi denir.” (Hengirmen, 2015, s. 111)

Bu bilim, kelimelerin iç yapısını, işlevlerini ve oluşturdukları kuralları inceler. Türkçe ve Kürtçe'nin biçimbilim alanında özellikleri şunlardır:

- Türkçe sondan eklemeli bir dildir, yani sadece son ekler vardır. Kürtçe ise ön ekler, iç ekler ve son ekler vardır, örnek olarak:

geliyor, okuldan, bitecek, biliyorsunuz, öğretmenlik

gel, bu örnekte iç eklerdir. ← جل و بەرگ ← جل و بەرگ

نیهوش ← هوش ← بی، هوش ← بیهوش

دزیهیی، (۲۰۲۱). ← هوش، مهند ← هوشمهند s. 86)

Öğrenciler genellikle bir metni çevirirken bu eklerde hata yapıyorlar. Özellikle Kürtçe bir metni Türkçe'ye çevrildiği zaman bu eklerin nasıl düzenlendiği karıştırıyorlar.

- Türkçe kelimelerde kökler değişmez. Sadece kelimenin köküne gelen ekler değişerek yeni anlam birimleri oluşturur. (Hengirmen, 2015, s. 113) Ancak Kürtçe kelimelere ekler eklendiğinde zaman köklerini isim ve sıfatlara dönüştürür.

hareketsizlik, yazabilirmisin

kök → ژمیر یار → ژمیر یار isim ve sıfat

kök → ریژ → ریژوان isim (۲۰۰۹, s. 135)

- Türkçede sıfatlar isimden önce, Kürtçede ise isimden önce ve sonra gelirler.

güzel kız, büyük ev

ژن (بهکەم) ژنی بهکەم، بهکەم ژن kelimesi sıfattır, ama ilk ifadede isimden sonra, ikinci ise isimden önce gelmektedir.

Bu durumda öğrenciler çeviri yaparken zorlanacaktır çünkü her iki dil de isim ve sıfat sınıflandırmasında farklı özelliklere sahiptir, bu yüzden her iki dilin dilbilgisini iyi bilmeleri gerekmektedir.

- Hem Türkçede hem de Kürtçede özellikle öğrencilerimizin kullandığı (Orta Kürtçe veya Orta Kurmanci) dilde isimlerde cinsiyet yoktur. Bu da çeviriyi kolaylaştıran bir noktadır.

Biçimsel zorluklar, söz konusu kelimeler, ekler ve köklerdedir. Bu nedenle öğrencilerin kaynak metinde kullanılan biçimsel özellikleri çeviri sırasında hedef dile dikkatli bir şekilde aktarmaları gerekmektedir.

2.3. Söz Dizimi(Sentaks) Alanında Çeviri Zorlukları:

“Söz dizimi, tümce(cümle) bilgisi, sentaks, sözcüklerin ve eklerin tümce içindeki görevlerini, hangi dizilişlerde yer alabileceğini ve tümcelerin türlerini inceleyen dil bilgisi dalıdır.” (EKER, 2015, s. 337)

Söz dizimi, cümle malzemelerin seçimi, sıralanışı ve bu sıralanış esnasında meydana gelen değişiklikler gibi bazı hedeflere ulaşmak için kullanılır. Söz diziminde, kelimenin biçiminden değil işlevlerinden bahsetmekteyiz. Bu durumda söz dizimi, bu malzemelerin belirli bir dilin kuralları içinde birleştirilmesi ve düzenlenmesidir. (۲۰۲۱, s. 87)

Her dil kelimelerle kendi özel kurallarına göre davranır ve kelimeler arasındaki ilişkiler belirlenir. Kürtçe ve Türkçe kelimelerin sıralanışı kendi dilbilgisi kurallarıyla ilgilidir. Kürtçe kelime veya öğelerin(özne بەکر، nesne بەرکار، yüklem کردار) (۲۰۲۲, s. 100) sıralaması Türkçedekiyle aynıdır (özne, nesne, yüklem) (Hengirmen, 2015, s. 328). Örnek olarak:

Türkçe: “Ahmet filim izliyor.”

Ahmet → özne

filim → nesne

izliyor → yüklem

Kürtçe: “دەریا کتییکی کری”

دەریا → özne

کتییکی → nesne

کری → yüklem

Cümlelerin paralelliği nedeniyle çeviri işlemi sırasında sözdizimsel zorluklar ortaya çıkabilir. Bu nedenle öğrenciler çeviri sürecinde bu öğelerin sırasına dikkat etmelidir. Çünkü bu öğelerin dilbilgisi kuralları sayesinde çevirilen dilin cümlelerini kolaylıkla anlayabiliriz. Çeviri sürecinde cümle öğelerinin yer değiştirmesi kaynak metnin diline değil, hedef dilin kurallarına ve sistemine göre çevrilmelidir, yoksa sözdizimsel hatalarına ve çeşitli zorluklara neden olmaktadır. Böylece öğrenci çeviri metinde istenilen anlamı elde edemeyecektir.

Bir de çeviri sürecinde cümle bozuklukları da vardır. Cümle bozukluklarının temel nedeni, cümleyi oluşturan öğelerin söz dizimi kurallarına aykırı olarak kullanılmasıdır. Bunlardan:

- Eksiklik: cümlede herhangi bir ögenin olmamasıdır.

“O maddede, çok güç karşı karşıya kalacaktır.”

Cümlede (bir) kelimesi eksiktir, (çok) kelimesi (birçok) olmalıdır.

- Fazlalık: bir cümlede bazı kelimelerin gereksiz bir şekilde kullanılmasıdır.

“Zaten o sistemin adı da vardır: Başkanlık sistemidir.” sistemi(dir) kelimesinde şu (dir) fazladır.

- Sıra yanlışlığı: bir cümlede önce gelmesi gereken öğelerin sonra ve sonra gelmesi gereken öğeler önce bulunmasıdır.

“Cesetler çok denizde kaldıkları için şişmiş.” Şöyle olması gerekir:

“Cesetler denizde çok kaldıkları için şişmiş.”

- Uyumsuzluk: Bu da, cümledeki öğelerin birbiriyle uyumsuz olduğu anlamına gelmektedir.

“Öğrencinin yaşam koşullarının artırılması gerekir.”

(yaşam koşulları) ile (artırılmak) arasında bir ilişki yoktur. Yaşam koşulları artırılmaz, düzeltilir. (TDK, 2015, s. 294)

2.4. Anlam Bilimi(Semantik) Alanında Çeviri Zorlukları:

“Dildeki her türlü anlam konusunu inceleyen dil bilgisi alanına anlam bilimi denir.” Anlam biliminde genellikle çok anlamlılar, eşanlamlılar, zıt anlamlılar, anlam daralması, anlam genişlemesi, anlam değişmesi, bağlamsal, kavram gibi konular üzerinde durulmuştur. (Hengirmen, 2015, s. 379)

Anlam bilimi alanında zorluklar, bir kelime, bir cümle veya bir ifade açıkça ve doğrudan anlaşılmadığında ortaya çıkar. Ya da yanlış anlaşılma, çevirmenler tarafından hiç bilinmez veya standart sözlüklerde bulunmaz. (Ghazala, 2006, s. 19)

Anlambilim, çeviri sürecinde önemli bir rol oynar. Bu alan dilin kelimesinin anlamıyla davranmaktadır. En önemli çeviri zorluklarından biridir, çünkü eğer hedef metin tam anlamı elde edemezse, mesaj doğru bir şekilde iletilmez ve çeviri tamamen başarısız olur.

Böylece, farklı türlerdeki çevirinin eski çağlardan beri medeniyetler arasında kültür aktarımında büyük rol

oynadığını ve şimdiye kadar çevirinin, bilim ve bilginin çeşitli dünya kültürleri arasında yayılmasında öncü rolünü oynamaya devam ettiğini görüyoruz. Yukarıda anlattıklarımızdan, çevirmenin (öğrencinin) çeviri sürecinde yaşayabileceği çeşitli çeviri sorunları olduğunu görüyoruz, çevirmenin mükemmel bir çeviri sağlamada başarılı olmak için, bu sorunlarla yüzleşmeye ve üstesinden gelmeye hazır olması gerekir.

3. Çeviri İşleminin uygulaması:

Her çeviri sürecini uygulamak için dilbilimin bilimsel bir analizi yapılmalıdır. Kat Ford'un dediği gibi çeviri, yazılı bir metnin kaynak dilden hedef dildeki başka bir yazılı metne aktarılmasıdır. Bu tanıma göre yazılı metnin çevrilen metin üzerindeki etkisi ortaya çıkar. Bu etki sadece yapılan çevirilerde ya da dilbilimin biçimbilim ve sözdizimi açısından aktarımında oluşmaz, aynı zamanda anlambilim alanıyla ele alınmaktadır. Bu da her iki dilin sözlüğü ve her iki metnin arasındaki eşanlımlılar sayesinde. Çeviri sadece yazılı metnin çevirisi değil, metnin içeriğini ve anlamını da ele almaktadır. Bu durumda Widdowson şöyle diyor: "Kaynak dilden bir metin çevirirken, sadece cümlelerin anlaşılmasını ve kurulmasını dilbilimin birimlerine göre göz önünde bulundurmak önemli değildir, önemli olan bu cümlelerin metindeki anlamı iletmek için nasıl kullanılacağıdır." (يوسف، 1998، صفحة 35)

Buradan anlaşıldığı gibi çeviri, tıpkı bu çalışmada yaptığımız gibi, iki veya daha fazla metin arasındaki ilişkinin iki dil arasında bulunmasıdır. Ayrıca öğrenci belirli bir plan yaparken, çevirinin oluşumuna, biçimine ve anlamına çok dikkatli olmalıdır.

Bu aşamada, giriş bölümünde açıklandığı gibi sesbilimi, biçimbilimi, sözdizimi ve anlambilim alanlarındaki çeviri zorluklarını ele almaktayız. Şimdi de, Türkçe Bölümünün 3. sınıf öğrencilerinin Türkçe'den Kürtçe'ye yaptıkları çevirileri incelenip karşılaştıkları zorlukları tespit etmekteyiz.

Metin(1) :

ERBİL KALESİ

Erbil Kalesi tarihi kent merkezi olan Erbil, Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin bir kalesidir. Bu kale dünyanın en eski yerleşim şehri olduğu iddia edilmiştir. Kale 21 Haziran 2014 yılında Dünya Mirası Listesi'ne girmiştir. Son zamanlarda kaleyi yenileme çalışmaları devam etmektedir. Kale Erbil'in tam ortasında yer alır. Kale 5. Binyıl kadar uzanır. Bu Ebla tabletleri etrafında 2,300 M.Ö. tarihsel kaynaklarda ilk kez görünür ve Asur İmparatorluğu sırasında özel bir önem kazanmıştır. Erbil, o dönem Hristiyanlık, Abbasiler ve Sasani İmparatorluğu için önemli bir merkez olmuştur. Sonra 1258 yılında kalenin Moğol İmparatorluğu'nun eline geçmesiyle Erbil'in önemi azalmıştır. 20. yüzyılda kentsel yapısı önemli ölçüde evleri ve kamusal birkaç bina yok edilmiş. Kalenin restorasyonu için 2007 yılında Erbil Kalesi'ni yenilemek amacıyla Yüksek Komisyon kurulmuştur.

قەلای هەولێر

قەلای هەولێر ناوێندی میژووێی شارێ هەولێر، قەلای حوکمەتی هەریمی کوردستانه. وادادەنریت که ئەم قەلایه کۆنترین شارێ جینیشین

بیت له جیهاندا. وه له ٢٠١٤-٦-٢١ خرایه نێو لیستی میراتی جیهانیهوه. بهم دواییانه دستکراوه به نۆژنکردنهوهی قەلای. قەلای دهمکۆیته ناوهر راستی شارێ هەولێر. میژووێ قەلای دهمکۆیتهوه بۆ هەزارهێ پینجهم. میژووێ تابلوکانی ئیبلای دهمکۆیتهوه بۆ سالانی ٢٣٠٠ پینش زاینی که بۆ یهکم جار له سەرچاوه میژووێههکان دهرکۆته وه گرنکیهکی تایبەتی بهخۆیهوه بینی لهسەر دهمی ئیمپراتۆریهتی ئاشوریهکان. هەولێر لهسەر دهمدا ببوو به ناوهندیکی گرنگ بۆ ئیمپراتۆریهتی کریستیانیهکان وعباسیهکان و ساسانیهکان. پاش نهوهی که قەلای کۆته ژێردستی ئیمپراتۆریهتی مهغولهکان لهسالی ١٢٥٨ دا گرنگی هەولێر کهمیۆتهوه. لهسەدهی ٢٠ دا به رێژییهکی گهوره پیکهاتهی دهرهوهی لهگهڵ چهندین خانوو و بینای گشتی روخیندرا. بۆ نۆژنکردنهوهی قەلای هەولێر لهسالی ٢٠٠٧ کۆمیسیۆنیکی بالاییان دامەزراند.

دهقی وهگرێدراوی (1-1)

(.....)

قەلای هەولێرێ میژووێ لهناومەرکهزی هەولێر له کوردستان بهناو بانگترین و یهکم قەلایه ئەم قەلایه له 21/حوزمیران/2014 شارێ هەولێر به قەلایه بهناوبانگه که گهشتیاریش روی تێدهکهن به جۆش و خروشی زۆرموه بۆی دهمچن بهتایبەت که لهم دواییانه بهشکی نۆژن کرایهوه رۆژانه خهڵک روی تێدهکهن بهتایبەت کهسی بیا کهروی تێدهکهن بۆ رسم گرتن و زانیاری وهرگرتن دهربارهی قەلای هەولێر له سالی 1258 مهخۆلهکان ئیمپراتۆریان لهوئ دامەزراندوه له سالی 2007 نامانجی کۆمیسیۆن بوو قەلای هەولێر.

Bu çeviride öğrenci zorluklarla karşılaşmış ve metni Türkçeden Kürtçeye çevirirken başarılı olamamıştır, çünkü birçok dilsel zorluklara karşılaşmıştır. Şöyle gösterebiliriz:

Katford'un bakış açısıyla çevirinin türüyle ilgili olarak, öğrencinin yaptığı çeviri kısmi çeviri (partial translation) yani eksik bir çeviridir. Çünkü metin içeriğinin bir kısmı Kürtçeye çevrilmemiş ve bambaşka kelimeler ve cümleleri yaptığı çeviriyle karıştırılmıştır. Bu da, öğrencinin çoğu durumda kaynak dilden (Türkçe) bazı kelimeleri hedef dile (Kürtçe) çevirememesinin bir sonucudur. O zaman aktarmaya ve diğerleriyle karıştırmaya zorlanmaktadır.

Sesbilimiyele ilgili, burada öğrenci Kürtçe sesbilimini dikkate almamış, çünkü (مهخۆلهکان) kelimesine bakıldığında yalnız çevrilmiş ve Türkçe harflerinde (ğ) yumuşak (g) Kürtçede karşılığı (خ) sesi değildir, (غ) sesidir, yani (مهخۆلهکان) yazmalıydı. Ayrıca, (رو) kelimesinde ünlü (وو) kullanmalıydı.

Biçim biliminde öğrenci birçok zorluklarla karşılaşmış bunlardan; çevrilen metinde (لهناومەرکهزی) kelimesinde Kürtçede varolmasına rağmen, (سەنتەر ناوێند) kelimeleri kullansaydı daha doğru olurdu, çünkü burada öğrenci, Kürtçede de Türkçede olduğu gibi aynı kelimeyi kullanmış. Bu da öğrencilerin metinleri çevirmek için yeterli kelime hazinesine sahip olmadığı anlamına gelmektedir. Ayrıca (رو) kelimesinin yazılışı yalnızdır, çünkü (رو) harfinin kalın (ر) ve (و) harfinin ise (وو) olması gerekmektedir. Başka bir kelime de (کهسی بیا)dir, bu kelimeyi okuduğumuzda anlamsız gelir, çünkü eksik harfleri vardır, bu yüzden tam anlamı aktarılamaz.

Cümlelere gelince, çevrilen metindeki cümleler birbirine girmiş, cümle sırası yoktur ve cümlelerin nerede başlayıp nerede bittiği belli değildir. Bütün metni bir cümleyle bitirmiştir. Hatta öğrenci kaynak metinde olmayan bazı cümleler kullanmıştır. Bir cümleyi örnek olarak alalım:

kaynak metindeki bir cümle:

“Kalenin restorasyonu için 2007 yılında Erbil Kalesi’ni yenilemek amacıyla Yüksek Komisyon kurulmuştur.” bu cümlelerin çevrilmesi hedef dilde şöyle olması gerekir: بۆ نوژ منکردهوهی قه‌لای هه‌ولێر له‌سالی ٢٠٠٧ کۆمسیۆنیکی بالایان دامه‌زراند.

Oysa öğrencinin yaptığı çevriyi şöyledir:

له‌سالی 2007 نامانجی کۆمسیۆن بو قه‌لای هه‌ولێر. Görüldüğü gibi çeviri kaynak metnin cümlesi ile uyumsuz ve anlamsız bir cümledir. Öğrenci, çevirinin amacına odaklanmamış ve kaynak metnin genel bağlamını dikkate almıştır.

Öğrencinin bu çeviride karşılaştığı bir diğer zorluk; o da anlam bakımındandır, kaynak metindeki dil yapısını (kelimeyle cümleleri) çıkarmak ve hedef dile başka anlam içeriği vermektedir. Öğrenci metnin kavramını ve ifade edici önemini dikkate almamıştır.

Öte yandan, noktalama işaretlerinin kullanımı yazıda metni sözdizimi ve anlamsal düzeyinde ayırmak için kullanılır. Yazının yapısı ile konuşma arasındaki anlamsal ilişkiyi tanımlanmaktadır. Hedef dildeki noktalama işaretleri çeviri sürecinde cümleler arasındaki ilişkiyi göstermede önemli bir role sahiptir. Ayrıca öğrenci hedef dilin dilbilgisi yapısına göre işaretleri kullanmalıdır. Fakat bu çeviride noktalama işaretlerine göre çevrilen metin çok zayıftır. Çünkü öğrenci, kaynak dilden hedef dile çeviri sürecinde noktalama işaretlerinin kullanımını dikkate almamıştır.

Bu aşamada ise Türkçe Bölümünün 4. sınıf öğrencilerinin Kürtçeden Türkçeye yaptıkları çevirileri incelenip karşılaştıkları zorluklar tespit etmekteyiz.

Metin (1)

زورترین وینه شیعریه‌کانی نه‌ژاد له‌ تاقیکردنه‌وهیه‌کی واقعی خودیه‌وه ده‌رچووه. هه‌ندی جاران گه‌لی بایه‌ت و رووداوی رامیاری خستوته به‌ریاس له‌م وینانه‌دا. سه‌مه‌رای ئه‌سه‌ش دووپاتکردنه‌وهی به‌کاره‌یناوه بو داهینانی وینه‌کانی .

Nejad’ın çoğu şiir imgeleri kendi gerçek tecrübelerinden ortaya çıkmıştır. Bazen bu imgelerde bazı siyasi konu ve olayları anlatmıştır. Tüm bunlara rağmen imgelerini ortaya koymak için vurgular kullanmıştır.

Çevrilmiş Metin (1-1)

En çok neJad şiirlerinin resmi gerçek bir denetimde çıkmış. Bazen, Çok konu ve ramiyari olayı bahis etmiş. Buna rağmen resimleri için tekrarlanması kullanmıştır. Öğrenci, bu metni çevirirken hedef dilindeki seslerle ilgili çok fazla zorluklarla karşılaşmamıştır. Ancak (bahis) kelimesi yabancı olduğu için Türkçenin ses kurallarına (ünsüz, ünlü) uymadığından (bahis) şeklinde yazılmalıydı.

Çoğu zaman öğrenciler bu aşamada çeviri yaparken zorlanırlar. Örneğin, yukarıdaki metin (neJad şiirlerinin) kelimelerinde ad tamlaması yanlış bir şekilde kullanılmış; (Nejad’ın şiirleri) olması gerekir. Kaynak metindeki (وینه شیعریه‌کان) kelimesinde sözcüğün sözcüğüne çeviri yapmış (şiirlerinin resmi), ancak (وینه) kelimesi Türkçe’de (resmi) veya (resim) olarak karşılığı değildir, (imge) kelimesi kullanılır. Kaynak metinde kastedilen (şiirsel imge) kelimesidir. Ayrıca, bu (çok) kelimesi

yerinde (lar, ler) çokluk ekleri kullansaydı daha iyi olurdu, örneğin; (konular) yada (ramiyari olayları). Zaten (ramiyari) kelimesi Türkçe’de yoktur ve (siyasi yada politika) karşılığıdır. Öğrenciler Türkçe dilbilimi hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıkları ve kelimeleri birbirleriyle nasıl ilişkilendireceklerini bilmedikleri için büyük hatalara düşmektedirler.

Bu hatalar çeviri sürecinde dilsel zorluklara neden olur. Örnek olarak; (bahis etmiş) kelimesinde (etmek) fiili yardımcı fiillerden* biridir ve etmek fiilinden önce gelen kelimenin son hecesinde ses değişimi olursa etmek fiili bu kelimeyle bitişik yazılır (Hengirmen, 2015, s. 265). Bu yüzden (bahis-etmek→ bahsetmek) şeklinde yazılır. Ayrıca, öğrenciler eklerin kullanmakta da zorlanırlar. Türkçe sondan eklemeli bir dil olduğu için bu eklerin nasıl kullanılacağını çok iyi bilmeleri gerekir, çünkü çeviri sırasında eklerde yapılacak basit bir hata kelimeyi, cümleyi veya ifadeyi tamamen değiştirebilir. Çoğu öğrencilerimiz kaynak metinde (دووپاتکردنه‌وه) kelimesi yerinde (tekrar veya tekrarlamak) kelimeleri kullanmışlar, ancak (vurgulamak) kelimesi kullanılmalıydı. Çünkü Kürtçe (دووپاتکردنه‌وه) kelimesi tekrarlamak değildir bir şeyi vurgulamak demektir. Bu da, öğrencilerin Kürtçe olan ana dillerinde bile yeterli kelime hazinesine sahip olmadıkları ve hatta kelimelerin tam anlamlarını bilmedikleri anlamına gelmektedir.

Bu noktada çeviri örneklerini cümle olarak alıp cümle öğelerinin kullanım sırasının doğru olup olmadığını kontrol ettikten sonra cümleleri inceleyerek öğrencilerin karşılaştığı çeviri zorluklarını ele almaktayız.

- En çok neJad şiirlerinin resmi gerçek bir denetimde çıkmış. → Nejad’ın çoğu şiir imgeleri kendi gerçek tecrübelerinden ortaya çıkmıştır.

Çevrilmiş metnin bu cümlesinde özne Türkçe sözdiziminde cümle başında gelir. Sadece bu cümlede (Nejad) kelimesi cümle başında olduğu için cümle başına konulmalı ve yazıda ilk harf büyük yazılmalıdır. Ayrıca, (çıkılmış) kelimesi cümle başında yüklemidir ve cümleyi daha güçlendirmek için (çıkılmıştır) yazılmalıydı. Diğer cümlelerde de öğeler yerindedir, ancak ikinci cümle başında (bahsetmiş→ bahsetmiştir) eki eksiktir.

Bu aşamada çevrilen metin anlam açısından bir bütün olarak ele alınmaktadır. Yukarıdaki çevrilen metne bir bütün olarak bakarsak anlamsız olarak görünmüyor, ancak bazı yerlerde kelimelerin yanlış kullanımından dolayı bir yanlış anlaşılma olmaktadır. Örneğin:

- Bazen, Çok konu ve ramiyari olayı bahis etmiş. → Bazen bu imgelerde bazı siyasi konu ve olayları anlatmıştır.

- Buna rağmen resimleri için tekrarlanması kullanmıştır. → Tüm bunlara rağmen imgelerini ortaya koymak için vurgu yapmayı kullanmıştır.

Burada öğrenci kelimesi kelimesine çevirmiştir. Bu tür çeviriler cümle bütününe anlamsal bir eksikliğe neden olmaktadır. Böylece metnin tamamını orijinal anlamından uzaklaştırmıştır. Dediğimiz gibi çevirilerde

* Yardımcı Fiiler: İsim soylu kelimelerle birleşik fiiller kuran olmak, etmek, eylemek, kılmak fiillerine

yardımcı fiiler denir. Daha fazla bilgi için bkn. (Hengirmen, 2015, s. 264)

en zor olan şey çevirinin doğruluğudur. Çeviri sürecinde, anlam biliminde bu ayrıntılara dikkat etmeli, aksi halde cümlelerde uyumsuzluk ve anlamsızlık meydana gelmektedir.

SONUÇ

Araştırmanın sonunda bu sonuçlara ulaştık:

1. Öğrenciler (çevirmenler) anadilin ve ikinci dilin, dil ve dil seviyeleri hakkında yeterli bilgiye sahip değildir.
2. Her iki dilin kültürü ve sözlüğü konusunda yeterli denemeye sahip değiller.
3. Anlam sözlüğü açısından çok zayıftırlar.
4. Öğrenciler kelime hazinesi bakımından yeterli bilgiye sahip değiller.
5. Noktalama işaretlerini bilimsel olarak kullanılmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Durukan, E. (2013). *Çeviri KuRAMLARI Giriş*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- EKER, S. (2015). *ÇAĞDAŞ TÜRK DİLİ*. ANKARA: GRAFİKER.
- Hengirmen, M. (2015). *Türkçe dilbilgisi*. ANKARA: ENGİN YAYINEVİ.
- Kurulu, Y. (2000). *Türk Dili Çeviri Sorunları Özel Sayısı*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.
- Mounin, G. (1963). *Les Problèmes Théoriques de la Traduction* (Edition Gallimard b.). Paris: Gallimard.
- TDK. (2015). *Türk Dili ve Kompozisyon*. BURSA: EKİN.
- AWER. ههولير زمانهوانی گشتی. (۲۰۲۱). دزهیی، ع. م ستراتیژ ه کوزمانهوانییهکان له قیریوونی زمانى. (۲۰۲۲). کریم، ئ. ع هههیمی کوردستان: ههئقی بوومدا/ الكويت: الطبعة الاولى الجامعة كيف تترجم. (1998). يوسف، م. ح الامريكية ههولير: دهزگای ئاسنویهکی تری زمانهوانی. (۲۰۰۹). ئههین، و. ع ئاراس

Difficulties faced by turkish language department students in translation lesson

Abstract:

This research focuses on the difficulties of translating written texts between Turkish and Kurdish. It includes the analysis and interpretation of words, phrases and expressions in these texts. In our age, translation is of great importance due to globalization, mixing between nations and the rapid development experienced by different societies, and they can also benefit from each other's experiences and developments through translation. Therefore, we can say that translation is a bridge between different cultures, because it plays an important role in building a strong relationship between nations. We often see that in some translated subjects, the reader does not fully understand or has difficulty in understanding the message expressed, so here we say that translation is not just about changing symbols from one language to another, the main purpose of translation is to convey ideas and is done on the basis of understanding.

Keywords: Translation, Translation difficulties, Written text, Turkish, Kurdish, Analysis.

ناسته‌نگه‌کانی به‌رده‌م قوتابییانی به‌شی زمانی تورکی له بابته‌تی وه‌رگێرانددا

پوخته:

ئهم توێژینه‌وه‌یه تیشك ده‌خاته سه‌ر ناسته‌نگه‌کانی وه‌رگێراند له ده‌قی نوسراودا، له‌نیوان زمانی تورکی و کوردی. له ده‌قه‌کاندا شیکردنه‌وه‌و لیکدانه‌وه‌ی هه‌ندی وشه‌ و رسته‌ و ده‌سته‌واژه‌ له‌ خۆده‌گرێ. وه‌رگێراند له‌ رۆژگاری ئیستاماندا جیگای باه‌خ پێدانێکی زۆره‌ به‌هۆی جیهانگیری و تیکه‌لاوی نیوان میلیه‌تان و نه‌و پێشکه‌وتنه‌ خێراییه‌ی که‌ کۆمه‌لگا جیاجیاکان به‌خۆیانوه‌ ده‌بینین، که‌ له‌ رێگه‌ی وه‌رگێرانه‌وه‌ ده‌توانن سود له‌ شاره‌زایی و پێشکه‌وتنه‌کانی یه‌کتەر وه‌ریگرن، هه‌ر بۆیه‌ش ده‌توانین بلێین وه‌رگێراند پرديکی په‌یوه‌ندی نیوان که‌لتوره‌ جیاجیاکانه‌، چونکه‌ رۆلی به‌رچاو ده‌بینیت له‌ بنیاتنانی په‌یوه‌ندیه‌کی پته‌و له‌ نیوان گه‌لان. زۆرجار هه‌ندی بابته‌تی وه‌رگێراند ده‌بینین که‌ خۆینه‌ر به‌ته‌واوی له‌په‌یامی ده‌ربارو ناگات یان به‌ قورسی تیده‌گات، بۆیه‌ لێره‌دا پێویسته‌ بلێین وه‌رگێراند ته‌نیا گۆرینه‌وه‌ی هێما نیه‌ له‌ زمانیکه‌وه‌ بۆ زمانیکه‌ تر، به‌لکو مه‌به‌ستی سه‌ره‌کی وه‌رگێراند گواسته‌نه‌وه‌ی بیره‌ که‌ له‌سه‌ر بنچینه‌ی تیگه‌بشتن ئه‌نجام ده‌دریت. وشه‌ سه‌ره‌کیه‌کان: وه‌رگێراند، ناسته‌نگه‌کانی وه‌رگێراند، ده‌قی نوسراو، زمانی تورکی، زمانی کوردی، شیکردنه‌وه‌.